

3. Строгович М. С. Уголовное преследование в советском уголовном процессе / М. С. Строгович. – М.: Изд-во Акад. наук СССР, 1951. – 191 с.
4. Михайленко А. Р. О правовой природе начала уголовного процесса / А. Р. Михайленко // Вопросы уголовного процесса. Межвуз. науч. сб. Вып. 2. – Саратов: Изд-во Саратов. ун-та, 1979. – С. 39 – 51.
5. Зеленецкий, В. С. Возбуждение государственного обвинения в советском уголовном процессе / Зеленецкий В. С. – Харьков: Вища школа, 1979. – 144 с.
6. Ларин А. М. Процессуальные гарантии и функция уголовного преследования / А. М. Ларин // Советское государство и право. – 1975. – № 7. – С. 95 – 103.
7. Соловьев А.Б. К вопросу о концепции правового обеспечения функции уголовного преследования / А.Б. Соловьев, Н.А. Якубович // Современные проблемы уголовного права, процесса и криминалистики. – Москва-Кемерово., 1996. – С. 79-81.
8. Еникеев, З. Д. Уголовное преследование. Учебное пособие / З. Д. Еникеев. – Уфа: Изд-во Башкирского гос. ун-та, 2000. – 131 с.
9. Рогатюк І. Функція обвинувачення – рушійна сила кримінального процесу / Ігор Рогатюк // Право України. – 2002. – № 2. – С. 79–82
10. Щегель Н.І. Кримінальне переслідування: зміст та форма: дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.08 / Щегель Ніна Іванівна. – К., 2007. – 173 с.
11. Проект Кримінально-процесуального кодексу України № 1233 від 13.12.2007. [Електронний ресурс]. – Режим доступу :http://gska2.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc34?id=&pf3511=31115&pf35401=114036.
12. Рекомендації Комітету Міністрів Ради Європи Rec (2000) 19 від 6.10.2000 року "Щодо ролі прокуратури в системі кримінального правосуддя" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://wcd.coe.int>. – Мовою оригіналу
13. Рекомендації Парламентської Асамблеї Ради Європи (ПАРЄ) 1604 (2003)11 від 27.05.2003 року "Щодо ролі прокуратури у демократичному суспільстві, яке ґрунтується на верховенстві закону" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://assembly.coe.int> – Мовою оригіналу

УДК 343.133:343.135

Г.В. Рось

**СПРАВИ ПРИВАТНОГО ОБВИНУВАЧЕННЯ:
НЕОБХІДНІСТЬ ВДОСКОНАЛЕННЯ
ЗАКОНОДАВЧОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ**

У статті розглядаються питання щодо визначення сутності та видів підстав для закриття кримінальної справи приватного обвинувачення, щодо процесуального статусу постраждалої особи у таких справах; вису-

вакться пропозиції по вдосконаленню кримінально-процесуального законодавства України.

Ключові слова: *справи приватного обвинувачення, підстави для закриття кримінальної справи, приватний обвинувач, кримінальне переслідування.*

В статті розглядаються питання по визначенню сутності і видів оснований для припинення кримінального провадження частинного обвинувачення, процесуального статусу потерпілого особи по таких справах; висувуються пропозиції по удосконаленню кримінально-процесуального законодавства України.

Ключевые слова: *дела частного обвинения, основания для прекращения уголовного дела, частный обвинитель, уголовное преследование.*

In this article are studying main points and forms of grounds for stoppage private-charge criminal cases, legal points of victim status; are proposed improvement of criminal procedure legislation on these points.

Key words: *private-charge cases, grounds for stoppage criminal cases, private charge, criminal proceeding.*

Справи приватного обвинувачення визначено частиною першою статті 27 КПК України. Доречним буде зазначити, що до внесення змін до КПК України Законом України № 4025-VI від 15.11.2011 року такі справи становили лише три склади злочинів (стаття 125, частина перша статті 126, стаття 356 КК України). Згаданим Законом України № 4025-VI перелік справ приватного обвинувачення було дещо розширено, що не можна не визнати позитивним зрушенням в напрямі удосконалення законодавчого регулювання справ приватного обвинувачення. Ще більше розширено перелік справ приватного обвинувачення у проекті КПК України № 9700 від 13.01.2012 року (стаття 477 проекту КПК).

Тож, згідно з частиною першою статті 27 КПК України справи про злочини, передбачені статтею 125, частиною першою статті 126, статтею 203¹, частиною першою статті 206 та статтями 219, 229, 231-232², 356 КК України щодо дій, якими заподіяно шкоду правам та інтересам окремих громадян, порушуються не інакше як за скаргою потерпілого, якому і належить в такому разі право підтримувати обвинувачення. Такі справи підлягають закриттю, якщо потерпілий примириться з обвинуваченим (підсудним).

Крім того, згідно з частиною третьою статті 282 КПК України, суд своєю ухвалою (постановою) закриває справу про злочин, зазначений у частині першій статті 27 КПК, за примирення сторін чи у зв'язку з неявкою потерпілого в судові засідання без поважних причин.

Підстави до закриття кримінальної справи передбачені статтею 213 КПК України, а саме це наявність підстав, зазначених у статті 6 КПК України (пункт 1 статті 213 КПК) та недоведеність участі обвинуваченого у вчиненні злочину (пункт 2 статті 213 КПК).

Стаття 6 КПК України визначає такі підстави для закриття справи приватного обвинувачення: пункт 6 частини першої статті 6 КПК (примирення обвинуваченого, підсудного з потерпілим у справах, які порушуються не інакше як за скаргою потерпілого) та пункт 7 частини першої статті 6 КПК (відсутність скарги потерпілого, якщо справу може бути порушено не інакше як за його скаргою).

Оскільки ж у статті 6 КПК України відсутня така підстава як *неявка потерпілого в судове засідання без поважних причин*, останню слід розглядати як самостійну підставу до закриття справи. Такий висновок відповідає й положенню частини третьої статті 282 КПК України, згідно з якою *неявка потерпілого в судове засідання без поважних причин* також вважається самостійною підставою до закриття провадження в кримінальній справі.

Щодо сутності зазначеної підстави, то вона, на наш погляд, є нічим іншим як відмовою від кримінального переслідування (певна річ, приватного). Саме такий її зміст передбачає й Модельний КПК для держав-учасниць СНД (частина 2 статті 40 Модельного КПК). Тобто, фактично вона свідчить про небажання потерпілого продовжувати розпочате кримінальне переслідування. У цьому проявляється її схожість з такою підставою, як *відсутність скарги потерпілого, якщо справу може бути порушено не інакше як за його скаргою* (пункт 7 частини першої статті 6 КПК України), з тою лише відмінністю, що остання підстава є свідченням потерпілого про небажання розпочинати кримінальне переслідування.

Слід зазначити, що у Модельному КПК для держав-учасниць СНД стосовно справ приватного обвинувачення потерпілий іменується "приватним обвинувачем", що не можна не визнати вірним. Адже, для того, щоб особа набула статусу потерпілого, необхідна наявність двох складових, визначених статтею 49 КПК України, а саме, заподіяння особі злочином моральної, фізичної або майнової шкоди та винесення відповідної постанови чи ухвали про визнання її потерпілим. Тож, особу, що постраждала від злочину, у справах приватного обвинувачення, потерпілим можна назвати доволі умовно. Цілком очевидним є те, зазначає В. Хатуаєва, що термін "потерпілий" повинен бути замінений дефініцією "приватний обвинувач", оскільки не-

коректно за даною категорією кримінальних справ використовувати поняття "потерпілий", у зв'язку з відсутністю у ній такого суб'єкта кримінально-процесуальних відносин [12, с. 73]. Тож, вважаємо за необхідне запровадити до чинного КПК України спеціального суб'єкта процесу - *приватного обвинувача*, яким іменуватиметься особа, що постраждала від злочину, у справах приватного обвинувачення.

Видається, що до цього схильний і вітчизняний законодавець, зважаючи на те, що у пункті 9 статті 32 КПК України "обвинувачем" він визначає не тільки прокурора, а й потерпілого у справах приватного обвинувачення. Та все ж більш доцільним, на наш погляд, буде розмежувати цих суб'єктів, першого з яких іменувати "обвинувачем", а другого - "приватним обвинувачем". У зв'язку з цим вважаємо за необхідне доповнити статтю 32 КПК пунктом 9-а такого змісту: "приватний обвинувач - особа, яка постраждала від злочину, у справах приватного обвинувачення", а з пункту 9 статті 32 КПК виключити слова: "і потерпілий в справах, передбачених частиною 1 статті 27 цього Кодексу та в інших випадках, передбачених цим Кодексом".

Доречно зазначити, що ще Статутом кримінального судочинства 1864 р. передбачалися справи приватного обвинувачення, щодо яких використовувалося поняття приватного обвинувача.

При цьому з формулювання зазначеної підстави у чинному КПК України не зрозуміло, чи повинен суд з'ясовувати наявність поважної причини у потерпілого. Натомість у Статуті (стаття 135) та Модельному КПК (частина 4 статті 358) ця підстава сформульована як неявка без поважної причини або без повідомлення суду про її наявність. Це є більш слушним, оскільки свідчить про те, що суд не пов'язаний необхідністю з'ясування причини неявки.

Неявка потерпілого (приватного обвинувача) не виключає можливості підтримання обвинувачення його представником, враховуючи те, що, згідно з частиною третьою статті 52 КПК України, представники мають той же обсяг прав, що й особи, інтереси яких вони представляють. Тож, неявка в судове засідання потерпілого, за наявності його представника, не є свідченням небажання продовжувати кримінальне переслідування й не може розглядатися як відмова від обвинувачення, що також повинно знайти відображення у КПК України.

Також доречно звернутися за досвідом в регулюванні справ приватного обвинувачення до російського кримінально-процесуального законодавства та інших країн СНД. Так, КПК РФ (частина 5 статті 321), КПК Республіки Казахстан (пункт 6 частини першої статті 37),

КПК Республіки Білорусь (частина п'ята статті 428), на відміну від чинного КПК України, прямо передбачають право приватного обвинувача відмовитися від обвинувачення. І згідно з проектом КПК України № 9700 від 13.01.2012 року підставою для закриття кримінального провадження у формі приватного обвинувачення є саме відмова потерпілого (або його представника) від обвинувачення (пункт 7 частини 1 статті 284).

Стосовно чинного українського кримінально-процесуального законодавства про можливість відмови потерпілого від обвинувачення можна зробити висновок, виходячи з тлумачення норм КПК. У зв'язку з відсутністю прямої вказівки закону на можливість такої відмови потерпілого, вона може розглядатися як свого роду "примирення", котре передбачене такою підставою, як *примирення обвинуваченого, підсудного з потерпілим у справах, які порушуються не інакше як за скаргою потерпілого* (пункт 6 частини першої статті 6 КПК України). Але це не можна визнати вірним, тому кримінально-процесуальне законодавство потребує уточнень з цього приводу. Оскільки більш правильним буде, якщо примирення охоплюватиметься "відмовою потерпілого (приватного обвинувача) від обвинувачення", а не навпаки.

Щодо останньої підстави видається некоректним використання терміну "обвинувачений", так само як і "потерпілий" (про що зазначалося вище), у справах приватного обвинувачення. Навіть якщо прийняти до уваги можливість порушення прокурором справи за відсутності скарги потерпілого (частина третя статті 27 КПК України) й направлення такої справи для провадження досудового розслідування, в ході якого особа може бути визнана обвинуваченим. Тобто законом передбачена можливість з'явлення такого суб'єкта кримінального процесу. Але такі справи не можна визнавати справами приватного обвинувачення, оскільки, як зазначає й Л.М. Лобойко [3, с. 115], порушення такої справи прокурором визначає публічний характер справи, тобто такі справи є справами публічного обвинувачення.

Не можна визнати вірним і положення закону, яке унеможливорює закриття справи за примиренням потерпілого з обвинуваченим (підсудним), якщо у справу вступає прокурор (частина четверта статті 27 КПК України). Такий підхід, слушно зауважує М. Хавронюк, залишений у законі з радянських часів, коли інтереси держави і колективу превалювали над інтересами людини, є одним із проявів необ-

грунтованого втручання публічної влади у приватні справи людей. За такого підходу основні зусилля держави спрямовані не на розв'язання конфлікту, а на покарання винного [11, с. 124].

Доречним буде зазначити, що російський законодавець відмовився від такого "атавізму", зазначивши, що вступ у кримінальну справу прокурора не позбавляє сторони права на примирення (частина 4 статті 318 КПК РФ).

КПК Молдови, на відміну від КПК України (частина третя статті 27 КПК), передбачає можливість примирення у справах приватного обвинувачення у випадках, коли кримінальне переслідування розпочате прокурором за власною ініціативою (частина 6 статті 276 КПК Молдови).

Вважаємо, що й у КПК України слід передбачити можливість примирення сторін як у випадках, коли справу приватного обвинувачення порушено прокурором, або він вступає у таку справу, так і у справах приватно-публічного обвинувачення, примирення за якими, згідно чинного законодавства, також виключено (частина друга статті 27 КПК). При цьому слід передбачити саме "можливість" такого примирення, тобто досягнення примирення повинно дозволяти можливість закриття провадження в справі, а не тягти обов'язкового його закриття, що вирішуватиметься судом у кожному конкретному випадку. Повне ж його виключення свідчить про ігнорування інтересів особи у кримінальному судочинстві.

Щодо статусу такої підстави, як відмова приватного обвинувача від обвинувачення, яка, на наш погляд, повинна бути сформульована, як *відмова приватного обвинувача від кримінального переслідування* й охоплювати – *неявку потерпілого в судові засідання без поважних причин* (частина третя статті 282 КПК України); *відсутність скарги потерпілого, якщо справу може бути порушено не інакше як за його скаргами* (пункт 7 частини першої статті 6 КПК України) та *примирення обвинуваченого, підсудного з потерпілим у справах, які порушуються не інакше як за скаргами потерпілого* (пункт 6 частини першої статті 6 КПК України), беззаперечно, її слід віднести до нереабілітуючих підстав. Оскільки, зважаючи на досить "прозорий" характер справ приватного обвинувачення, у яких, зазвичай, не виникає труднощів зі встановленням ознак злочину, за наявності якого й порушується кримінальна справа, тобто, констатується факт вчинення злочину. У протилежному випадку – в порушенні справи відмовляється за відсутністю події чи складу злочину (пункт 1 (чи 2) частини першої статті 6 КПК України),

тобто за реабілітуючими підставами, або ж справа за такими підставами закривається, якщо злочинний факт не знайде свого підтвердження після порушення кримінальної справи.

Тому, ми не поділяємо точку зору тих авторів, зокрема І.А. Лібуса, який відносить примирення потерпілого з обвинуваченим у справах приватного обвинувачення та відсутність скарги потерпілого, якщо справу може бути порушено не інакше як за його скаргою, до реабілітуючих підстав [2, с. 189]. Так само, як і російського законодавця, який відносить до реабілітуючих підстав відмову приватного обвинувача від обвинувачення, оскільки, згідно з пунктом 2 частини 2 статті 133 КПК РФ, право на реабілітацію має, в тому числі, й підсудний, кримінальне переслідування щодо якого припинено у зв'язку з такою відмовою.

До того ж, що стосується такої підстави як примирення, то провадження в справі за її наявності й закривається тільки, якщо обвинувачений (підсудний) визнає свою провину і погоджується на таке закриття.

У разі ж якщо особа, щодо якої вирішується питання про порушення кримінальної справи приватного обвинувачення чи порушено таке провадження, не визнає своєї провини, вона завжди може подати зустрічну скаргу. Таким чином, її право на реабілітацію жодним чином не обмежується.

Доречною з цього приводу є пропозиція М.Є. Шумила, який зазначає на доцільності поширення на пункт 7 частини першої статті 6 КПК України положення, згідно з яким закриття кримінальних справ за такими підставами не допускається, якщо обвинувачений проти цього заперечує [13, с. 71].

Тому, якщо особа, щодо якої вирішується питання про порушення кримінальної справи приватного обвинувачення або здійснюється таке провадження, не визнає своєї провини, або не погоджується із закриттям справи у зв'язку з відмовою приватного обвинувача від кримінального переслідування (на цей час це, як зазначалося вище, підстави, передбачені частиною третьою статті 282 КПК, пунктами 6, 7 частини першої статті 6 КПК), то провадження в справі повинно продовжуватися з визнанням, у разі необхідності, обов'язкової явки в судові засідання потерпілого (приватного обвинувача). У зв'язку з цим частину третю статті 282 КПК України пропонується викласти в такій редакції: "Суд своєю ухвалою (постановою) закриває провадження в справі про злочин, зазначений у частині першій стат-

ті 27 цього Кодексу у зв'язку з відмовою приватного обвинувача від кримінального переслідування, якщо особа, щодо якої здійснюється провадження в справі приватного обвинувачення не заперечує проти такого закриття". Частину четверту статті 282 КПК викласти в такій редакції: "Якщо особа, щодо якої вирішується питання про порушення кримінальної справи приватного обвинувачення або здійснюється таке провадження, не визнає своєї вини або не погоджується із закриттям провадження в справі у зв'язку з відмовою приватного обвинувача від кримінального переслідування, провадження в справі продовжується у звичайному для такої категорії справ порядку з визнанням, у разі необхідності, обов'язкової явки в судове засідання приватного обвинувача". А чинну частину четверту статті 282 КПК вважати частиною п'ятою.

Запропоновані вище зміни до КПК України є доречними й щодо проекту КПК України № 9700 від 13.01.2012 року.

Використана література:

1. Кримінально-процесуальний кодекс України : за станом на 18 січня 2012 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg>.

2. Либус И. А. Презумпция невиновности и прекращение уголовных дел (Оправдание) / И. А. Либус // Советское государство и право. – 1981. – № 7. – С. 62-70.

3. Лобойко Л. М. Принцип диспозитивності в кримінальному процесі України: Монографія / Леонід Миколайович Лобойко. – Д. : Юрид. акад. М-ва внутр. справ; Ліра лтд. – 2004. – 216 с.

4. Модельный Уголовно-процессуальный кодекс для стран СНГ [Электронный ресурс]. – Режим доступу : <http://www.coast.ru/referats/lib/editions/upk/3.htm>.

5. Проект Кримінального процесуального кодексу України № 9700 від 13.01.2012 року, внесеного Президентом України Януковичем В.Ф. / [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb_n/webproc4_1?pf3511=42312.

6. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Беларусь : принят 16 липня 1999 г. // Ведомости Национального собрания Республики Беларусь. – 1999. – № 28-29. – Ст. 433.

7. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Молдова : с изменениями и дополнениями на 19 февраля 2007 г. – Chişinău, 2007. – 234 с.

8. Уголовно-процессуальный кодекс Республики Казахстан : с изменениями и дополнениями на 18 января 2011 г. [Электронный ресурс]. – Режим доступу : http://dtp-yurist.kz/ugolovno-processualnyy_kodeks_respu.

9. Уголовно-процессуальный кодекс Российской Федерации : с изменениями и дополнениями на 7 декабря 2011 г. – [Электронный ресурс] – Режим доступа : <http://www.consultant.ru/popular/upkrf/>.

10. Устав уголовного судопроизводства от 20 ноября 1864 г. // Российское законодательство X – XX веков : в 9 т. – М. : Юрид. лит., 1991. – Т. 8 : Судебная реформа. – 1991. – С. 120–251.

11. Хавронюк М. Приватне обвинувачення і примирення за кримінальним законодавством України та інших держав Європи / М. Хавронюк // Підприємництво, господарство і право. – 2005. – № 3. – С. 120–126.

12. Хатуаева В. Примирение сторон и отказ от обвинения как основания прекращения частного уголовного преследования / В. Хатуаева // Уголовное право. – 2004. – № 4. – С. 72–73.

13. Шумило М. Є. Реабілітація в кримінальному процесі України : Монографія / Микола Єгорович Шумило. – Х. : Арсіс, 2001. – 320 с.

УДК 343.1

Т.О. Лоскутов

**ЗАКОННІ ІНТЕРЕСИ ЯК ЕЛЕМЕНТ ПРЕДМЕТУ
ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ
У КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ**

У статті здійснене дослідження законних інтересів як елементу предмету правового регулювання у кримінальному процесі. Обґрунтовано, що використання у кримінально-процесуальному законодавстві словосполучення "законні інтереси" залежить від типу правового регулювання діяльності учасників (суб'єктів) кримінального процесу.

Ключові слова: *законні інтереси; предмет правового регулювання; суб'єктивні права; учасники кримінального процесу; тип правового регулювання.*

В статье осуществлено исследование законных интересов как элемента предмета правового регулирования в уголовном процессе. Обосновано, что использование в уголовно-процессуальном законодательстве словосочетания "законные интересы" зависит от типа правового регулирования деятельности участников (субъектов) уголовного процесса.

Ключевые слова: *законные интересы; предмет правового регулирования; субъективные права; участники уголовного процесса; тип правового регулирования.*

In this paper carried out a study as part of the legitimate interests of the subject of legal regulation in the criminal process. Justified that the use of the criminal procedure law the phrase "legitimate interests" depends on the type of legal regulation of the participants (subjects) of the criminal process.

Key words: *legitimate interests; subject of legal regulation; subjective law; participants in the criminal process; the type of regulation.*